

Izvanučionička nastava u Muzeju krapinskih neandertalaca

Marija Ujlaki, prof.
Osnovna škola Dragutina Domjanića

Muzeji su uobičajena i vjerojatno najčešća mjesta za organiziranje izvanučioničke nastave povijesti. Tako je većina učenika OŠ Dragutina Domjanića iz Sv. Ivana Zeline bila barem jednom u posjetu Muzeju krapinskih neandertalaca. Posjet muzeju planira se za učenike petog razreda i to obično pri kraju nastavne godine kao kulturno-edukativni sadržaj školskog izleta. Stoga se posjet planira školskim kurikulumom, a ne kroz izvedbeni kurikulum predmeta Povijest. Ova početna činjenica utječe na to u koju će se kategoriju aktivnosti razvrstati prema Pravilniku o izvodenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole te kako će se posjet ostvariti, s kojim ciljevima, aktivnostima, ishodima i načinima vrednovanja. Treba napomenuti da se u tekstu izraz *posjet* koristi dvojako, kao obilazak nekog mjesta ili znamenitosti i kao poseban oblik odgojno-obrazovne aktivnosti izvan škole propisan navedenim Pravilnikom. U članku će se predstaviti iskustva posjeta Muzeju krapinskih neandertalaca kao dio školskog izleta i kao posjet učenika uključenih u povijesnu grupu.

U prostoru sjeverozapadne Hrvatske nema puno muzeja koji se ističu važnošću i koji su svojim postavom povezani sa sadržajima petog razreda pa je odabir ovoga muzeja logičan i primjeren odabir. Na školski izlet učenici idu u pratnji svojih razrednika i rijetko je u pratnji učitelj Povijesti. Posjet se organizira na uobičajen način: s muzejom se dogovori vrijeme posjeta i muzejski vodiči vode grupe učenika kroz postav. Vođenje se također odvija na uobičajen način: vodič opisuje i objašnjava odabrane dijelove postava, dok učenici slušaju, osim na početku kad učenici gledaju igrano-dokumentarni film. Iako je takav način posjeta muzeju uobičajen i svrhovit, ne samo za ovaj muzej, već za većinu muzeja, njime se otežano mogu primijeniti neka suvremena načela poučavanja povijesti. Način posjeta muzeju više je posljedica pravila i mogućnosti prema kojima škole organiziraju posjete, a manje želje muzeja da organizira i ponudi drugačiji posjet. Prilikom gradnje nove zgrade muzeja bili su vrlo svjesni uloge muzeja kao mjesta edukacije i činje-

nice da značajan dio posjeta muzeju čine školske grupe te su nastojali dizajnirati muzej i organizirati rad vodeći računa o tome. Prema dostupnim podacima (koji statistički nisu ujednačeni) udio djece koji u organiziranim grupama posjećuju muzej kreće se između 33 % i 45 % u zadnjih petnaestak godina, ne računajući godine pandemije, s trendom smanjenja udjela. Među djecom udio osnovnoškolskih učenika je oko 90 % (2022.).

Prije par godina, nakon zadnjeg posjeta sa svojim učenicima petih razreda, kroz kratku anketu željela sam dobiti njihove povratne informacije o posjetu muzeju. Anketa je sadržavala pitanja općenito o doživljaju i obilasku muzeja te pitanja vezana za postav i krapinskoga neandertalca. Sažetak rezultata ankete bio bi:

- muzej je bio super
- učenici su zadovoljni posjetom
- svidio im se film
- bilo je pomalo dosadno
- često nisu mogli čuti vodiča ili vidjeti o čemu govori
- malo toga su zapamtili o neandercima, većina je znala navesti neka osnovna obilježja, npr. *vidjeli smo rekonstrukcije neandertalca, bili su kao pravi ljudi samo više dlakavi...* prema čemu zaključujem da se većina sjeća onih detalja koje smo obradili na nastavi
- o neandercima su najčešće zapamtili da su lovili medvjede i da je jednome odgrizao ruku (scena iz filma koji učenici gledaju na početku) i da se žena kupala gola (scena u filmu i prizor u diorama)
- svidjeli su im se digitalni dijelovi postava i zapamtili su da ima digitalni izložak na kojem se može klikati i saznati od kojih su bolesti bolovali
- sjećaju se kostura dinosaura i da je pod pucao pod nogama kao led (uprizorenje ledenog doba).

Smatram da su učenici iskreno odgovarali jer se njihovi odgovori većim dijelom podudaraju s očekivanim. Svojim su me odgovorima potaknuli na promišljanje o školskim izletima i muzejima. U želji da posjet mojih učenika bude ostvaren tako da je više usmjeren na ostvarivanje svrhe i ciljeva nastave Povijesti i da barem dijelom umanjim neke uočene probleme, pokušala sam novi posjet, u suradnji s razrednicima i muzejom, organizirati na drugačiji način od uobičajenog, ali nismo uspjeli. Pokazalo se da je vrlo teško organizirati drugačiji način posjeta veće grupe učenika, a kao bitniji ograničavajući čimbenici ističu se:

- vrijeme i trajanje posjeta muzeju ograničeno je ostalim sadržajima i vremenikom izleta
- trajanje posjeta ograničeno je drugim grupama (koje su učestale u vrijeme školskih izleta)
- broj učenika u razredu, oko dvadeset, ujedno je i broj učenika u grupi i svaku grupu preuzima vodič
- grupe se kreću postavom s razmakom od desetak minuta na što utječe broj grupa u danu
- zbog gustog rasporeda brzinu kretanja grupa usmjerava vodič
- dizajn muzeja ponekad dovodi do preklapanja grupa i međusobnog ometanja
- način vođenja postavom uvelike je određen brojem grupa i raspoloživim vremenom.

Muzej ima i drugačija vodstva, npr. tematsko vodstvo u kojem [...] *svaki posjetitelj prije obilaska stalnog postava izvlači karticu s opisom koji odgovara određenom pojmu (fosilu, osobi, životinji...)*. *Ako prilikom vodstva kroz Muzej posjetitelj razazna o kojem pojmu je riječ, dobiva prigodnu nagradu. Riječ je o zabavnom vodstvu kroz Muzej koje je ujedno i nagradna igra*, ali ovo vodstvo dosad nijednom nismo odabrali. Muzej ima i edukativne programe (radionice) kao dio stalne ponude. U svim edukativnim programima tijekom 2022. sudjelovalo je tek 2588 djece i mladih (od vrtičkih do studentskih grupa), odnosno od ukupnog broja osnovnoškolskih učenika koji organizirano posjećuju muzej tek 6,8 % sudjelovalo je u nekoj od edukativnih radionica. Ni učitelji moje škole, kao ni većina drugih, prilikom posjeta muzeju nijednom nisu odabrali uključiti učenike u neku od edukativnih radionica.

Razlozi tako maloj posjećenosti edukativnih programa najvjerojatnije su:

- posjet muzeju dio je školskog izleta pa je trajanje posjeta ograničeno vremenski i programom izleta (obično uključuje jedan edukativni sadržaj)
- radionice se organiziraju za najviše 25 učenika
- u posjet muzeju dolazi više razrednih odjela što zajedno s prethodno navedenim

- otežava ili u potpunosti onemogućava sudjelovanje u radionicama
- zahtjevno je organizirati posjet muzeju i radionicu s pauzom za više razrednih odjela
- cijena radionice
- usmjerenost učenika na zabavne sadržaje izleta
- nezainteresiranost dijela učenika.

Na temelju iskustva i statističkih podataka muzeja zaključuje se da je većina učenika koji su sudjelovali na radionicama došla primarno zbog radionice, da su to bile manje grupe zainteresiranih učenika (npr. članovi dodatne nastave povijesti ili povijesne grupe) te da je učitelj Povijesti organizirao posjet neovisno o školskom izletu.

U želji da našim učenicima pružimo drugačiji doživljaj muzeja za učenike povijesno-geografske grupe kolegica Ana Šimunaci, mag. educ. hist., i autorica članka organizirale su posjet Krapini, Muzeju krapinskih neandertalaca i sudjelovanje u radionici Lubanje hominina. Prvi plan bio je da učenici uz muzejskog vodiča obiđu stalni postav, a zatim da sudjeluju u radionici. Međutim, naišle smo problem na koji je ranije u tekstu ukazano: nikako se nije mogao uskladiti datum i vrijeme posjeta, slobodan vodič u muzeju i radionica, stoga smo odlučile za naše učenike pripremiti radni materijal uz pomoć kojega će samostalno ili u skupinama po osobnom izboru obići postav. Za izradu radnog materijala kontaktirala sam muzej čiji su mi djelatnici preporučili multimedijalni interaktivni DVD u izdanju muzeja. Uz pomoć teksta i slika s DVD-a te iskustva prijašnjih posjeta sastavila sam radni materijal. U osmišljavanju zadataka trebalo je voditi računa o dvama osnovnim čimbenicima:

- članovi grupe učenici su različite dobi i znanja (od 5. do 8. razreda), ali visokog interesa
- radni materijal treba sadržavati zadatke za posjet u trajanju 45 – 60 min.

U osmišljavanju zadataka vodila sam se sljedećim:

- treba sastaviti zadatke koji će učenike voditi i usmjeravati kroz postav (za kolege kojima muzej nije poznat, na početku postava posjetitelj se upoznaje s likom i djelom Dragutina Gorjanovića Krambergera, dalje je postav zamišljen kao put kroz prošlost Zemlje i evoluciju života gdje nas u određenom razdoblju prošlosti detaljno upoznaje sa životom neandertalca)
- treba sastaviti zadatke tako da je njihovo rješavanje kratko i praktično
- treba osmisliti zadatke različite težine, činjeničnog i konceptualnog znanja
- treba osmisliti zadatke koji će se rješavati samostalno ili uz suradnju (po izboru učenika), ali da neki zadatci potiču na suradnju učenika različite dobi
- treba osmisliti zadatke s kojima će obilazak muzeja biti zabavan, što znači da bi trebao sadržavati elemente kretanja, potrage, imati više zadataka i slike.

Gotovi radni materijal za učenike možete pogledati i preuzeti uz pomoć priloženog QR koda.

Sastavljanje radnog materijala bilo je vrlo zahtjevno, ali željeni rezultat ispunio je sva naša očekivanja. Kroz razgovor s učenicima dobili smo sljedeće povratne informacije:

- Obilazak je bio super. Izrazi koje su koristili, poput *bilo je fora*, zabavno nisu se nijednom pojavili prilikom opisa posjeta na uobičajen način. Za očekivati je bilo da se neće pojaviti komentari poput *bilo je dosadno* jer su u grupi bili zainteresirani učenici.
- Učeničke izjave poput *Mogli smo sami obilaziti i sve pogledati*. govore nam da su prepoznali važnost samostalnosti i povjerenja, a upravo su te vrijednosti ono što su istaknuli kao najbolji dio.
- Kako su mnogi od učenika već posjetili muzej, uočili su razlike između uobičajenog vodstva i njihovog obilaska, a razlike se odnose na aktivnost učenika i probleme koje proizlaze iz vodstva školskih grupa. Svi su istaknuli da se prilikom grupnog vodstva ponekad ne čuje vodiča ili se ne vidi izložak o kojem priča, a prilikom ovakvog obilaska sve su vidjeli i dulje su mogli promatrati. Ističu kako je dobro kad se obilazi uz vodiča jer zaista puno ispriča i trudi se biti zanimljiv, ali da im je ovo bolje.
- Iako nismo provodili provjeru usvojenosti znanja kroz koju bi se dobili rezultati za objektivniju usporedbu, iz povratnih informacija dobivenih detaljnim razgovorom izdvojila bih sljedeću važnu razliku: učenici su prilikom obilaska

kroz zadatke usmjeravani na određene izložke, činjenice, usporedbe, zaključke, kronologiju kao i koncept postava te su nakon obilaska zapamtili ne samo veću količinu podataka, već i raznovrsnije podatke različitih razina znanja, dok su učenici nakon redovnog školskog posjeta zapamtili manju količinu podataka većinom na nižim razinama i prizore iz filma. Učenici koji postižu bolji uspjeh iz Povijesti zapamtili su više činjenica, neke usporedbe, sjećaju se najzanimljivijih izložaka i povezuju postav s usvojenim sadržajima. Zajedničko obilježje učenicima koji postižu bolji uspjeh iz Povijesti i zainteresiranim učenicima uključenim u povijesnu grupu jest da sadržaj i spoznaje iz filma ne stavljaju na prvo mjesto i da uočavaju neke posebne podatke o kojima postavljaju pitanja poput: *Kako povjesničari znaju da se neandertalac tuširao pod slapom?* ili *Učiteljice, a gdje je ta špilja?* Naravno, za očekivati je da su učenici koji su aktivno čitali i promatrali vođeni radnim materijalom pri čemu su zapisivali podatke zapamtili više i trajnije.

Prilikom obilaska i rješavanja zadataka učenici su se spontano grupirali, s tim da je uočeno da su povremeno imali potrebu raditi i sami (što smatram važnim za zapamtiti). Radili su različitim tempom, neki brže, neki sporije, mogli su se vraćati kroz postav ako su nešto preskočili. Vrlo su se brzo razišli u prostoru, neki su se mogli vidjeti tu, neke tamo, neki su jurili, neki sjedili na podu i pisali, nekima su leđa prijatelja poslužila kao podložak za pisanje. Iako smo zamijetili zabrinutost i pojačan nadzor djelatnika muzeja, nikakvih problema vezanih za ponašanje učenika nije bilo. Pričali su i kretali su se, ali pritom nisu ometali druge posjetitelje. Prilikom standardnog posjeta velika većina učenika ništa ne dira jer nemaju priliku i jer su usmjereni na slušanje, a dijelom i jer su naučili da ništa ne diraju. Primijećeno je da učenici prilikom uobičajenih posjeta većinom diraju muzejske tablete na kojima su neke *zanimljivosti* i digitalne interaktivne elemente postava, ako postoje, dok učenici ove grupe tablete jedva da su zamijetili, a dodirivali su puno više predmeta jer im je bilo zadano kroz materijal.

Učenici su se spontano grupirali i komunicirali neovisno o razredu i prethodnim poznanstvima, rad na zadatku bio im je zajednička poveznica koja je premostila razlike. Posebno nam je bilo drago kad su mlađi učenici pristupali starijima zbog savjeta u rješavanju nekih zadataka, a oni su im sa zadovoljstvom pokazivali i objašnjavali.

Slijedi predstavljanje radionice koju su učenici odradili prije obilaska postava.

Informacije o radionici pronašle smo na mrežnoj stranici muzeja koji ju je predstavio jednom fotografijom i kratkim tekstom: *Paleoantropološka radionica u kojoj sudionici proučavaju replike lubanja različitih vrsta i rodova izumrlih ljudskih predaka. Nakon sažete, jasne i zanimljive prezentacije koja ih upoznaje s osnovnim karakteristikama lubanja gracilnih i robusnih vrsta australopiteka, Homo erectusa i neandertalca, sudionici proučavaju šest replika poznatih fosilnih lubanja. Mjerenjem i interpretiranjem različitih parametara sudionici odgonetavaju naziv vrste kojoj lubanja pripada i mogući izgled lica. Radionica je namijenjena učenicima 8. razreda osnovnih škola, srednjih škola, studentima te odraslima.*

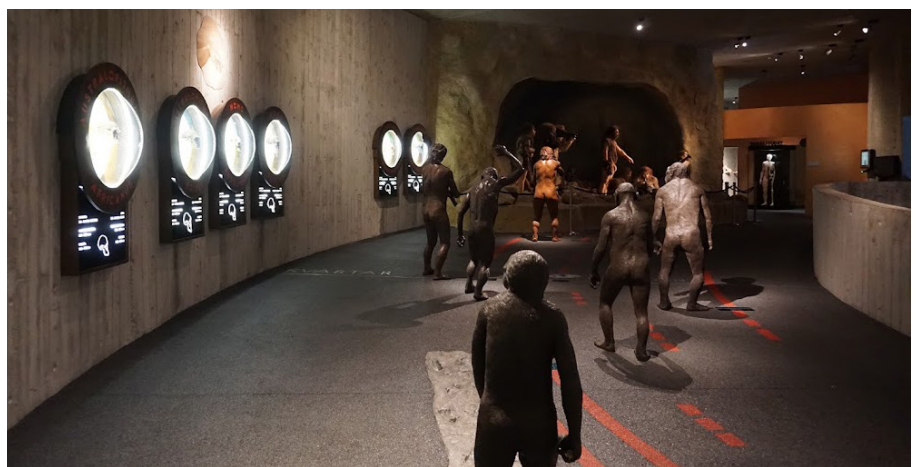

Želim istaknuti da mi je radionica skoro promaknula jer nije predstavljena na baš primamljiv način. Ono što me najviše privuklo znanstveni je pristup uz upotrebu zanimljivih i vjernih replika te mjernih instrumenata. Radionica nudi rad s lubanjama pračovjeka koje učenici imaju u rukama, promatraju ih, uočavaju osnovna obilježja, mjere tražene dimenzije. Podatke bilježe, interpretiraju i zatim zaključuju kojoj vrsti pripada. Prema programu muzeja radionica je namijenjena učenicima 8. razreda, srednjoškolicima i studentima, a u našoj grupi učenika nalazili su se učenici od 5. do 8. razreda te su svi zajedno i uspješno odradili sve zadatke u svim aktivnostima.

Učenici su prvo poslušali izlaganje uz PowerPoint prezentaciju, koje je bilo stručno, ali primjereno učenicima. Neki dijelovi bili su zahtjevniji za praćenje mlađim učenicima, ali to poslije nije utjecalo na uspješnost rješavanja zadataka. Zatim su učenici podijeljeni u pet grupa. Svaka grupa dobila je nekoliko primjeraka lubanja ili dijelova lubanja, radni materijal i pomičnu mjerku. Gdje god su imali teškoća ili pitanja, djelatnica muzeja rado je pomagala i vrlo profesionalno poticala učenike potpitanjima. Zadatak za učenike bio je promatrati jedan po jedan uzorak, uočiti ili izmjeriti tražena obilježja prema kojima se razlikuju lubanja australopiteka (gracilnih i robusnih vrsta), *Homo erectusa* i neandertalaca, zapisati opažanja i mjerenja te na temelju prethodno usvojenih podataka o obilježjima pojedine vrste zaključiti kojoj vrsti pripada taj uzorak. Nakon odrađenog zadatka grupa je dobila novi uzorak. Kako su učenici bili podijeljeni u pet grupa, svaka grupa istražila je pet uzoraka. Budući da je po jedan uzorak u grupi, tako je svaki učenik mogao držati uzorak, mjeriti, zapisivati, a zajednički su donosili zaključak. Učenici su zadacima pristupili vrlo profesionalno, kao pravi mali znanstvenici, ali i dječje, koristeći priliku za šalu. Slijedi nekoliko fotografija s radionice.

Vjerujem da nije potrebno isticati da su učenici bili iznimno zadovoljni radionicom. Istaknuli su upravo ono što je i nas privuklo radionici: znanstveni pristup, osjećaj posebnosti, nešto drugačije, aktivnost, suradničko učenje, samostalnost.

Svjесni smo da se ovakvi obilasci muzeja i sudjelovanje u radionicama vrlo teško mogu organizirati za veće grupe učenika, pogotovo ako nemate muzej u blizini. I dalje ćemo s našim učenicima posjećivati muzeje na uobičajen način. To je ipak standardan način posjeta muzejima, galerijama i sličnim ustanovama koje čuvaju povijesnu baštinu. Ipak, za učenike koji idu na povijesnu grupu i dodatnu nastavu Povijesti važno je organizirati izvanučioničku nastavu jer osim što tako stječu dodatna znanja i vještine, učenici se doživljavaju posebnima. To je posebno važno za učenike viših razreda osnovne škole i srednjoškolce koji u tim godinama razvijaju identitet, osjećaje posebnosti i pripadnosti. Učenicima koji se uključuju u dodatne aktivnosti iz predmeta u kojima treba učiti, ulagati dodatan trud i vrijeme treba poslati jasnu poruku da su posebni i da trebaju tako nastaviti jer tu poruku možda ne doživljavaju među svojim vršnjacima i često njihov trud nije vrednovan na primjeren način. Najbolji *adrenalinski park* za naše male povjesničare dobro je osmišljeno istraživanje povijesti.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Ujlaki, M. (2023). Izvanučionička nastava u Muzeju krapinskih neandertalaca. *Poučavanje povijesti*, II(1), 135–139.